

ANADOLU
DİL VE EĞİTİM DERGİSİ
Anatolian Journal of Language and Education
(ANADED/AJLE)

Geliş/Received: 10.03.2023 *Kabul/Accepted:* 28.03.2023
Makale Türü/Article Type: Kitap İncelemesi/Book Review

Kitap İncelemesi: Kara Kitap

*Sümevra UĞUR**

Orhan Pamuk (2020). *Kara Kitap*. 14. Baskı,
İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 443s.
ISBN: 978-975-08-2613-9

Giriş

Öneri cümlesi: Orhan Pamuk tarafından kaleme alınmış ve roman türünde bir eser olan “Kara Kitap”, 1990 yılında yapılan birinci baskısından 16. baskısına kadar Can Yayınlarından yayımlanmıştır. Kara Kitap, Orhan Pamuk tarafından kaleme alınmış, roman türünde bir eserdir. 1990 yılında yapılan birinci baskısından 16. baskısına kadar Can Yayınlarından yapmıştır. Eser, 17. baskıdan 40. baskıya kadar İletişim Yayınlarından çıkmış ve 2013 yılından itibaren Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanarak 14. baskıya ulaşmıştır. Kara Kitap; 17 bölüm, Epigraflar, Sonsöz: Romanın Yazılış Hikâyesi ve dizinden oluşan toplam 443 sayfadır.

Kitap, Galip’in karısını karlı bir kış günü İstanbul’da aramasıyla başlar. Karısı aynı zamanda Galip’in kişisel tarihinin bir parçası, çocukluk aşkıdır. Yakın akrabası gazeteci Celâl’in köşe yazıları, çocukluğundan beri yazılarıyla ve gizemli kişiliğiyle kendisini derinden etkiler. Bu yazılar karısını ararken âdeta kendisine rehberlik edecek şifreler barındırır. Bu arayışta; işaretler, tarihî şifreler, ölüm, aşk, hayat gibi alt konuların derin anlamlarının eşlik ettiği kadim sırlar bulunur. Doğu edebiyatının dev eserlerinin barındırdığı anlamların sokağa yansıyan boyutunu gösteren, ilginç ilişkilendirmelerle dolu, birçok alt konunun işlendiği bölümler, birbiriyle bağlantılı bir şekilde işlenir.

Kitaptaki her bölüm anlatıma ışık tutan, okuru olayların akışına hazırlayan, merak ettiren bir epigrafla başlar. Bu epigraflar; ilerleyen sayfalarda bir karakterin ağzından söylenmiş bir söz olabileceği gibi, doğu ve batı edebiyatının eski, etkileyici eserlerinin kült cümleleri de olabilir. Etkileyici bir lider niteliği taşıyan epigraflar, her bölümün başında okuyucuyu anlatıya motive eden unsurlardır.

Orhan Pamuk, 23’ü doktora tezi, 112’si yüksek lisans tezi olmak üzere hakkında 135 lisansüstü tez hazırlanan nadir yazarlardan biridir¹. Nobel Edebiyat Ödülü alan tek yazarımız olan Pamuk, yazdığı her kitapla birçok tartışmaya kapı aralamakta ve yazdıkları, dünya çapında merak ve ilgiyle takip edilmektedir.

Atıf Bilgisi: Uğur, S. (2023). Kitap incelemesi: Kara Kitap. *Anadolu Dil ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 54-57. Doi: <https://10.5281/zenodo.7772526>

* Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, sumeyraugur@windowslive.com, ORCID: 0009-0008-0695-0134

¹ Ulusal Tez Merkezi üzerinden 08.03.2023 tarihinde yapılan araştırma sonucunda yazar ve eserleri hakkında 23’ü doktora tezi, 112’si yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 135 lisansüstü tez hazırlandığı tespit edilmiştir.

Bu yazıda Orhan Pamuk'un Kara Kitap adlı eseri; olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân ve zaman açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Olay Örgüsü

Orhan Pamuk'un pek çok kitabında rastlanan olay örgüsünü, yazarın anlatmak istediği düşüncelerine dekor olarak kullanma özelliği bu romanında da görülür. Kahramanlarının karakter özelliklerini edebî perdenin arkasına gizleyen satırlar, okuyucuyu kısmen zorlarsa da olayların zaman zaman hızlanması kitabın okunabilirliğini olumlu yönde etkilemiştir. Romanın ana kahramanı Galip'in karısına duyduğu aşk, Rüya'nın gizemli, kederli davranışlarının kıskacındadır. Bu esrarlı kadının bıraktığı birkaç satırlık ayrılık mektubu, Galip'i önce kör bir kuyuya düşürmüş gibi görünse de onu "kendini bulma" yolculuğuna çıkarmıştır. Yazar, Galip'le birlikte okuru düşler, işaretler ve sırlarla dolu bir yolculuğa çıkarır. Galip, Hurufiliğin harflerle dolu dünyasına, sokakların içinde gizlenen esrarlı yüzlere, sanat eserlerinin ilk bakışta sezilmeyen bilgeliğine doğru çekilir. Ara sıra karısıyla eş zamanlı olarak ortadan kaybolan akrabası Celal'in içine ektiği kuşkuculuğunun içinde kaybolursa da arayışlarla dolu bir dünyanın kapılarını açar.

Roman, birçok bölümde vurgulandığı üzere "kendini bulma yolculuğu"na işaret eder. Zaman zaman Mevlana'nın Mesnevi aracılığıyla satır aralarına misafir olması, cellatların ustularına gizlenen şifrelerde insana dair izler bulunması gibi metafizik öğeler barındırması açısından bakıldığında okurun dalgalar hâlinde ilerleyen kurgusal gerçeklikten kopması muhtemeldir. Köşe yazarı Celal aracılığıyla verdiği yazı dersleri ve okurla ettiği sohbet ise bu kopukluğa bir nebze olsun teselli olabilir. Zor bir dersi anlatan öğretmenin ara sıra öğrencilerini motive etmesine benzer bir yakınlıkla uyarılarda bulunan yazarın samimi tavrı ise okurla roman arasında bir bağ kurmasına yardımcı olur.

Şahıs Kadrosu

Romana yön veren olay akışında yer bulan karakter sayısının az olması, okurun hafızasını diri tutar. Roman bu yönüyle karakterlerin psikolojik olarak derinlemesine bir incelemeye tabi tutulmasını kolaylaştırmıştır.

Jungyen bakış açısıyla değerlendirmeye çalışacağımız karakterleri; yazarın iç dünyasında konumlandırmak gerekirse Orhan Pamuk kendi yazarlık serüveninin öğrettiği yazarlık derslerini Celal'in karşılaştığı, Türkiye'nin ünlü üç yazarı aracılığıyla anlatmaya çalışmıştır. Bu birbirini hiç sevmeyen, sürekli taşıyan: "33. C: Sanat hevesini şiirin ırzına geçmeyle söndürenin aklına iltifat etme. (B'nin şairliğine iğne)" (s. 85) ama beraber olmaktan da büyük keyif alan üç yazar aslında Pamuk'un yazma yolculuğunda birbiriyle çatışma içinde olan iç seslerini yansıtır. Gelenekçi, modern ya da içinde; ikisini de eklektik bir biçimde barındıran, bazen de tümünün dışında bir edebî anlayış benimseyen yazarlar, Pamuk'un iç sesleridir aslında. Bu yazar kadrosunun edebî yaklaşımları, dikkatle yapılan bir analizle hem Kara Kitap ekseninde hem de diğer kitaplarında görülebilir. Celal, yazarın etkisinde kaldığı edebî akımların dışından bakabilen, onları cesurca eleştiren, özgün tarafını, kendi üslubunu yansıtır.

Galip, Pamuk'un kendini bulma serüveninde takıntılı aşkın penceresinden çıkıp hayatın farklı taraflarıyla tanıştığı, işaretlerle dolu manevi bir dünyada kaybolduğu benliğidir. O her ne kadar elle tutulur bir amaç için yola çıkmışsa da batının perdesini yırtmış, zahirle tanışmıştır. "Bütün sorun bu esrarın dünyada yansıdığını anlamaktır" (s. 272) Aslında romanın ilk sayfalarında Rüya'nın günlük hareketlerinde bulunduğu güzellikler ve bunları lirik bir anlatımla aktarması Galip'in hayatın görünen yüzünün arka planına doğru attığı ilk adımlardır. Rüya'ya giden bu yol, içindeki derinliği fark etmesiyle son bulur. Kahramanın ürkütücü aşkı sakinleşir. Bu yönüyle Galip, Pamuk'un aşka ve hayatın anlamına uzanan gölgesinin vücut bulmuş hâlidir, demek yanlış olmaz.

Rüya; yazarın Doğu ve Batı arasında kalan, sanata, edebiyata ancak uzaktan bakabilme cesareti gösteren, kendini ev kadınlığı çerçevesinden hem çıkmaya zorlayan hem de her seferinde kendini tamamlayan çember misali eve dönüşünü yadırgayan Türk kadınına olan eleştirel tavrıdır. “Bir ailenin bütün üyelerini yüzyıllarca izleyen bir uğursuzluk gibi” (s. 56) ifadesiyle yaptığı göndermeden de anlaşılacağı üzere kadının çocuklarla bitmek bilmez işlerle döngülerle dolu “bölgesi” (s. 56) Galip’i hayrete düşürür. Geleneksel yapının kadının üzerindeki etkisine karşı savunmasızlığını, yalnızlığını yadırgar. Rüya’nın karakterine gizlediği dirençsiz tavrını ara ara eleştirirken bulunan yazar, Galip’i alt üst eden terk etme hikâyesine Batı düşüncesinin ağırlığını, ezici özgürlük anlayışını yüklemeyi ihmal etmez. Bu çok yönlü, çarpıcı eleştirel yaklaşım Rüya’nın çelişkilerini yansıtır gibi görünse de Orhan Pamuk’un 1980’lerin Türkiye’sinin dönüşümünde debelenen kadın resmini sunar. Kadının ailesel köklerine manevi bağlanmalarla dolu toplumsal tarihine, pozitivist bir anlayışla karşı çıkışının resmi- dir Rüya.

Mekân

Roman, İstanbul’un çeşitli cadde ve sokaklarında geçer. Özellikle İstanbul Boğazı, Nişantaşı ve Tepebaşı’ndan bahsedilir. Ayrıca Şhrikalp Apartmanı, Alaaddin’in dükkânı ve pavyonlar da mekân olarak okurun karşısına çıkar.

İstanbul’un cadde ve sokakları Galip’in karısının ortadan kaybolmasıyla bambaşka çehrelere bürünür. İstanbul Boğazı’nın sularının çekilmesinin anlatıldığı köşe yazılarında Celal’in okurunu etkileyen, heyecanlarından tavrı, olay akışına hareket katar. Hemen her gün geçtiği sokaklardan soğuduğu ve zamanla uğramaz olduğu Nişantaşı Caddesi’nin karmaşası resmedilir. Şhrikalp Apartmanı anlatılırken Pamuk’un iç dünyasının derinliğini, toplumsal yaşamın izlerini özenle takip eden gücünü rahatlıkla sergilediği şu cümleler kitabın akışına dair ipuçları verir: “Pencereyi açmış, gövdesini karanlığa uzatmış, dirsekleriyle pervaza yaslanırken yüzünü apartman aralığının o dipsiz kuyusuna uzatmıştı. Pis bir koku geliyordu oradan, yarım yüzyılı geçkin zamandan beri biriken güvercin pisliklerinin, atılmış öteberinin, apartman kitinin, şehir dumanlarının, çamurun, ziftin, umutsuzluğun kokusu. Unutmak istedikleri şeyleri buraya atarlardı” (s. 293)

Alaaddin’in dükkânı, 1980’li yılların değişen Türkiye’sinin bir portresi niteliğindedir âdeta. Bu dükkânda satılan, hızla tükenen ürünler, yazarın “işlevsel anlamsız” olarak ifade ettiği bu nesnelere, bir nevi amaçsızca batılılaşan Türkiye’nin eleştirisidir. “Niye binlerce, on binlerce kişi aynı anda radyolarının, kaloriferlerinin üstüne, arabalarının arka camının önüne, odalarına, iş masalarına, tezgahlarına o tahta yelkenlileri yerleştirmeye başlamıştı?” (s. 47). İkilemde kalmış halkın çelişkili davranışlarına “melez hareketler” (s. 64) ifadesiyle yaklaşan yazar, seçtiği mekânlarda da aynı kalıcı etkiyi yaratan tasvirler yapmıştır.

Pavyonlarda ünlü aktrislerin metaforik yaşamlarına değinen satırlar, okurun hayal gücünü zorlayacak niteliktedir. Aşk, cinselliği oldukça insani bir noktadan yakalamayı başaran anlatımı, ön plana çıkarken bazen mekânın özellikleri, somut görüntüleri okuyucunun gözünün önünden kaybolur. Bu yönüyle, romanın bütününe hâkim olan anlamsal boyutu, kurgusal boyutunun önüne geçer. Açtığı büyük parantezlerin içinde âdeta anlamlardan oluşan bir labirent çizmesi; soyut gerçekliği arayan okurun edebî zevkini doyurucu niteliktedir.

Zaman

1980’li yılların Türkiye’sinin anlatıldığını düşündüren askeri müdahaleler, tüketim hızının artışının önlenemezliği, estetik algının tekdüze bir zeminde ilerlemesi gibi gelişmeler İstanbul’un yoğun biçimde göç aldığı yılları işaret eder.

Roman kahramanlarının geçmiş yaşantılarından anılar paylaşan yazar, zamanda geriye doğru kırılmalarla farklı dönemlerin özelliklerine ayna olan kısa bilgiler de verir. İç içe geçen öykülerin, zamanların üst kurguyla buluşmasının izlendiği Kara Kitap, üst düzey post-modern öğeler taşıyan bir örnektir denebilir. Olayın geçtiği zamanda açılan kapılar okuru başka olaylara dolayısıyla farklı zamanlara götürür. “Tıpkı yirmi beş yıl önceki hâlini taklit eden bu ev ve bu oda gibi, İstanbul’un başka yerinde, gene aynı şekilde döşenmiş başka bir oda olabileceği geldi aklıma” (s. 236). Kurgu içinde kurgu barındıran, belli bir zaman diliminden özgürleşen hikâyeleri okuru tepkisel bir belirsizlikle başa bırakır. Bu yönüyle de okuyucuyu kısmen zorladığı söylenebilir.

Zamanın kültürel değişimine, kendine yabancılaşan Türk insanına bir hatırlatma olarak nitelendirilebilecek iç çekişler de vardır romanda. Altıncı bölümünde rastlanan bu durumun, “Babam insanımızın başkalarını taklit etmeyecek kadar mutlu olacağından umudu kesmedi hiç!” (s. 65) cümlesiyle hissettirilmesi güzel bir örnektir. Bu satırlarda yabancılaşmanın kederi görülür. Değişen, kendisini betimleyen izleri tek tek silinen toplumun kültürel görüntüsüne yer yer vurgu yapılan bu bölümler, dönemsel bir geçidin gösterisini sunar.

Her okunduğunda kapılarını başka yönlerden açacağını düşündüren bu romanın her bölümünün birer kitap olacak nitelikte olduğunu da ayrıca belirtmek gerekir. Çok yönden incelenebilecek farklılıkları barındırır. Modern alışkanlıkların içinde kaybolan insana kadim Doğu eserleri vasıtasıyla kendini arama, bulma yolculuğunun işaretlerini koyan belirteçlerle dolu bu eser Türk edebiyatında nadir rastlanabilecek bir örnektir.

Kaynakça

Pamuk, O. (2020). *Kara kitap* (14. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.